

การศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มสตรีที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวของเขตชนบท
เขตเมืองอื่น ๆ และเขตกรุงเทพมหานคร

ในการศึกษาเปรียบเทียบการปฏิบัติการวางแผนครอบครัวของกลุ่มสตรีในเขตเมือง และเขตชนบทครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้มุ่งศึกษาปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากร ที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มสตรีที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัว ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตชนบท เขตเมืองอื่น ๆ และเขตกรุงเทพมหานคร สำหรับการศึกษานี้จะได้แบ่งเป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนแรกจะทำการศึกษาลักษณะทั่ว ๆ ไป อันเป็นปัจจัยของกลุ่มสตรีที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวในแต่ละเขต ซึ่งได้แก่ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้กำหนดเกณฑ์พิจารณาไว้คือ อาชีพของสามี สำหรับปัจจัยทางสังคมนั้น ได้เลือกระดับการศึกษาของภรรยา และการทำงานนอกบ้านของสตรีภายหลังการสมรส ส่วนการพิจารณาปัจจัยทางประชากรในที่นี้ได้ให้นำอายุปัจจุบันของภรรยา และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันของกลุ่มสตรีมาทำการศึกษา ส่วนที่สองของบทนี้เป็นการศึกษาถึงอิทธิพลของปัจจัยดังกล่าว ซึ่งอาจจะมียผลต่อการเลือกวิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบใดแบบหนึ่งของกลุ่มสตรีที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวในเขตชนบท เขตเมืองอื่น ๆ และเขตกรุงเทพมหานคร

โดยทั่วไปแล้ว จากผลการศึกษาในเรื่องการปฏิบัติการวางแผนครอบครัวของกลุ่มสตรีทั้งในเขตเมือง และเขตชนบทไทย ของโครงการวิจัยต่าง ๆ มักจะพบว่าผู้ที่ปฏิบัติการวางแผนครอบครัวส่วนใหญ่มียุตรที่มีชีวิตอยู่จำนวนมากพอสมควร^๑ แสดงว่าจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ของคู่

^๑ John Knodel and Visid Prachuabmoh, The Fertility of Thai Women, Research Report No. 10, (Bangkok : Thai Watana Panich Co., November, 1973), p. 41.

สมรสนั้นน่าจะมีส่วนสำคัญต่อการปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว ด้วยเหตุดังกล่าวนี้นักศึกษาจึงได้นำจำนวนบุตรที่มีชีวิตมาศึกษาประกอบด้วย โดยจำแนกจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันของกลุ่มสมรสออกเป็น ๔ กลุ่มคือ ไม่มีบุตร, ๑ - ๓ คน, ๔ - ๖ คน และ ๗ คน หรือมากกว่าขึ้นไป จากตารางที่ ๑ แสดงถึงความสัมพันธ์ของคนที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวในทั้ง ๓ เขต กับจำนวนบุตรที่มีชีวิต พบว่าอัตราส่วนร้อยละของกลุ่มสมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวและอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครสูงกว่ากลุ่มสมรสที่อยู่ในเขตอื่น ๆ ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีบุตรมากน้อยเท่าไรก็ตาม ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ในเขตกรุงเทพมหานคร ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวได้เป็นไปอย่างกว้างขวาง ประกอบกับในเขตกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวงก็เป็นที่ตั้งของหน่วยราชการและเอกชนที่ให้บริการเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวมากกว่าเขตอื่น ๆ จึงเป็นการสะดวกแก่ประชาชนในเขตนครหลวงที่จะใช้บริการการวางแผนครอบครัวมากกว่าบุคคลที่อาศัยอยู่ในเขตอื่น ๆ สำหรับในเขตเมืองอื่น ๆ นั้น อัตราส่วนร้อยละของกลุ่มสมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวสูงที่สุดในกลุ่มที่มีบุตร ๔ - ๖ คน ส่วนในเขตชนบทนั้นอัตราส่วนร้อยละของกลุ่มสมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวค่อนข้างต่ำในทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่ไม่มีบุตรหรือมีบุตร อัตราส่วนร้อยละเฉลี่ยของกลุ่มสมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวในเขตชนบทเท่ากับ ๓๐.๖ ในขณะที่ในเขตเมืองอื่น ๆ และกรุงเทพมหานครเท่ากับ ๔๐.๑ และ ๔๘.๕ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจด้วยความใกล้ชิดข่าวสารและแหล่งขอรับบริการก็ได้

การที่กลุ่มสมรสในเขตกรุงเทพมหานครมีการปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวสูง อาจจะเป็นเนื่องจากในเขตเมืองใหญ่นั้นได้มีบริการวางแผนครอบครัวแล้วตั้งแต่ปี ๒๕๐๘^๑ ดังปรากฏว่ามีโครงการให้บริการวางแผนครอบครัวหลังคลอด ซึ่งเริ่มเมื่อปี ๒๕๐๘ โดยโรงพยาบาล ๔ แห่ง คือ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลหญิง และโรงพยาบาลวชิระ

^๑กระทรวงสาธารณสุข, กองอนามัยครอบครัว, เรื่องสังเขปประเทศไทย เรียบเรียงโดย จัยชนะ สุวรรณเวช และ สนิท มาประจบ (พระนคร : มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๒๔.

ได้เข้าร่วมในโครงการหลังคลอดระหว่างชาติ ซึ่งมีสภาประชากรแห่งนิวยอร์กเป็นผู้สนับสนุน และต่อมาได้ขยายโครงการนี้ออกไปยังโรงพยาบาล และศูนย์อนามัยแม่และเด็กในส่วนภูมิภาค^๑

นอกจากนี้ประชาชนสามารถไปรับบริการจากโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ซึ่งได้เปิดบริการวางแผนครอบครัวมาตั้งแต่ปี ๒๕๐๘^๒ และปรากฏว่าเป็นที่รู้จักและนิยมอย่างแพร่หลาย ผู้รับบริการส่วนใหญ่มาจากเกือบทุกท้องที่ของประเทศ (มากกว่าครึ่งมาจากชนบท) ปรากฏว่าตั้งแต่เริ่มให้บริการจนถึงเดือนกรกฎาคม ๒๕๑๔ ได้มีการใส่ห่วงอนามัยไปแล้วมากกว่า ๖๑,๐๐๐ ราย หน่วยงานวางแผนครอบครัวของโรงพยาบาลนี้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีเกือบทั่วโลก จึงสนับสนุนให้เห็นว่าในเขตนครหลวงมีการปฏิบัติการวางแผนครอบครัวสูงกว่าเขตเมืองอื่น ๆ และ เขตชนบท

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓ - ๓๕.

^๒ Allan G. Rosenfield, Population Studies and medical education; The Population Council and National Family Program (Bangkok : Ministry of Public Health, 1972), pp. 102-117.

ตารางที่ ๑ อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัว จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน

จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน	ร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
๐	๑๑.๖ (๑๖๓)	๒.๗ (๗๓)	๑๑.๘ (๗๖)
๑ - ๓ คน	๒๔.๓ (๕๖๒)	๔๖.๑ (๑,๑๑๘)	๔๖.๒ (๔๗๕)
๔ - ๖ คน	๒๔.๕ (๕๓๕)	๕๒.๘ (๒,๖๑๘)	๒๕.๕ (๒๕๑)
๗ คนขึ้นไป	๑๕.๕ (๓๓๘)	๓๘.๐ (๑,๗๕๕)	๑๗.๑ (๘๗)
รวม	๒๐.๖ (๑,๓๓๓)	๔๖.๑ (๒,๑๐๐)	๔๕.๕ (๔๕๘)

ผลการศึกษาวิจัยในไต้หวัน ปี ๑๙๖๖ ซึ่งพบว่า คู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวไม่มีบุตร หรือมีบุตรที่มีชีวิตจำนวน ๑ คน ร้อยละ ๔ มีบุตร ๒ คน ร้อยละ ๑๖ มีบุตร ๓ คน ร้อยละ ๒๖ มีบุตร ๔ คน ร้อยละ ๒๕ และมีบุตร ๕ คนขึ้นไปจำนวนร้อยละ ๒๑^๑ แต่การศึกษาในฟิลิปปินส์ระหว่างปี ๑๙๖๖ - ๑๙๖๘ พบว่า สัดส่วนของคู่สมรสที่ปฏิบัติการวางแผนครอบครัวมีบุตรที่มีชีวิต ๔ - ๕ คน มากเป็น ๒ เท่าของคู่สมรสที่มีบุตร ๑ - ๓ คน หรือมากเป็น ๓ เท่าของคู่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิต ๒ คน หรือมากกว่า^๒ และสำหรับในอินเดียปรากฏว่า ผู้ที่มารับบริการวางแผนครอบครัวมีบุตรที่มีชีวิตระหว่าง ๑ - ๓ คน ร้อยละ ๔๑ ซึ่งค่า

^๑ Bernard Berelson, "National Family Planning Programs," Fertility and Family Planning, eds. S.J. Behrman, Leslie Corsa, Jr. and Ronald Freedman (Michigan : Ann Arbor The University of Michigan Press, 1970), pp. 359-366.

^๒ John E. Laing, Further Sociological Contributions to Family Planning Research, ed. Donald J. Bogue, pp. 176-178.

กว่าผู้ที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน ๔ - ๖ คน หรือมากกว่าขึ้นไป คือร้อยละ ๘๖.๓ เป็นต้น^๑ จะเห็นได้ว่ากลุ่มสมรสที่ปฏิบัติการวางแผนครอบครัวมีส่วนสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่มีชีวิตต่างกันไป ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากมีอิทธิพลของปัจจัยอื่น ๆ ร่วมด้วย ดังนั้นจะได้ทำการศึกษาคือไป

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ อาชีพของสามีที่มีผลต่อการปฏิบัติการวางแผนครอบครัว

อาชีพของสามี

ปัจจัยที่แสดงฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่นำมาศึกษาครั้งนี้ คืออาชีพของสามีของกลุ่มสมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัว พิจารณาโดยส่วนรวมแล้ว จากตารางที่ ๒ พบว่า ไม่มีความแตกต่างพิเศษจากการศึกษาอื่น ๆ คือ บุคคลที่อยู่ในเขตเมืองมักจะประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่มีใช้อาชีพเกษตรกรรม จะมีลักษณะพิเศษอยู่บ้างก็คืออัตราส่วนร้อยละของผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขาย เสมียน พนักงาน ในเขตเมืองอื่น ๆ สูงที่สุด คือร้อยละ ๓๓.๕ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในเขตเมืองอื่น ๆ ที่มีใช้กรุงเทพมหานครลักษณะการประกอบอาชีพเป็นลักษณะของการค้าขายสินค้า ในขณะที่ในเขตกรุงเทพมหานครธุรกิจส่วนใหญ่เป็นธุรกิจการขายบริการ เพราะฉะนั้นอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่ประกอบอาชีพบริการจึงสูงที่สุดในเขตกรุงเทพมหานคร คือร้อยละ ๓๑.๒

เมื่อนำจำนวนบุตรที่มีชีวิตเข้ามาพิจารณาแล้ว พบว่าแบบแผนไม่แตกต่างกันจากแบบแผนที่พบในตารางที่ ๑ คือ อัตราส่วนร้อยละของกลุ่มสมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวในเขตกรุงเทพมหานครสูงที่สุด และเมื่อศึกษาต่อไปถึงความเกี่ยวข้องกับจำนวนบุตรที่มีชีวิตพบว่าในเขตกรุงเทพมหานครในทุก ๆ วิชอาชีพ อัตราส่วนร้อยละของกลุ่มสมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวสูงที่สุดในกลุ่มผู้มีบุตร ๔ - ๖ คน เพราะส่วนใหญ่ตระหนักถึงปัญหาของ

^๑India; The Government of Kerala, The Story of The Ernakulam Experiment in Family Planning (India : S.T. Reddiar & Sons, Co., 1971), p. 70.

การมีบุตรมาก จึงนิยมปฏิบัติวางแผนครอบครัวเพื่อหยุดการมีบุตร สำหรับในเขตเมืองก็มีลักษณะคล้ายกันกับเขตกรุงเทพมหานคร ในเขตชนบทนั้น อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวในทุกอาชีพไม่ค่อยแตกต่างกันในกลุ่มผู้ที่มีบุตร ๑ - ๓ คน และ ๔ - ๖ คน แต่มีข้อที่น่าสังเกตคือ ในทุก ๆ อาชีพ อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวลดลงในกลุ่มผู้ที่มีบุตร ๓ คนขึ้นไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าชาวชนบทส่วนใหญ่มีบุตรหลายคน และพวกที่มีบุตรหลายคนแล้วนี้ อายุก็ย่อมมาก เป็นธรรมดา ในขณะที่เริ่มมีการวางแผนครอบครัวบุคคลเหล่านี้ก็ได้มีบุตรมากมาแล้ว ถึงแม้ว่าจะแลเห็นปัญหาของการมีบุตรมาก แต่ก็อาจคิดว่าตนแก่แล้วคงไม่มีบุตรอีก และประกอบกับมีความเชื่อเก่า ๆ อยู่ จึงอาจไม่นิยมรับบริการการวางแผนครอบครัวก็ได้ นอกจากนี้ผลการศึกษาในประเทศปากีสถานระหว่างปี ๑๙๖๒ - ๑๙๖๖ พบว่าสตรีที่ปฏิบัติการวางแผนครอบครัวในกลุ่มที่สามีประกอบอาชีพทำนามากที่สุดร้อยละ ๘๖^๑ ส่วนในประเทศญี่ปุ่น คู่สมรสที่ปฏิบัติการวางแผนครอบครัวส่วนใหญ่สามีประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในอัตราส่วนร้อยละ ๓๔.๘^๒ และจากการศึกษาของ สมพงษ์ ชิวสัมพันธ์ พบว่าผู้ที่ปฏิบัติการวางแผนครอบครัวจำแนกตามลักษณะอาชีพของสามีได้ผู้ที่สามีประกอบอาชีพทำนา ทำสวน มากที่สุดร้อยละ ๕๕.๐ สำหรับอาชีพค้าขาย และข้าราชการประมาณร้อยละ ๒๕.๐^๓

^๑ Majeed Khan and Harvey M. Choldin, "Trends in Social and Demographic Characteristics of contraceptive Adopters," in Further Sociological Contributions to Family Planning Research, ed. Donald J. Bogue, pp. 131-132.

^๒ Yoshio Koya, Pioneer in Family Planning, pp. 76-84.

^๓ สมพงษ์ ชิวสัมพันธ์, "การศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติและพฤติกรรมที่มีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ของชาวไทยและชาวไทยมุสลิม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคมบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓), หน้า ๕๔.

ตารางที่ ๒ อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว
จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน และอาชีพของสามี

อาชีพของสามี และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน	ร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
รวมทุกกลุ่มอาชีพของสามี	๑๐๐.๐ (๒๔๔)	๑๐๐.๐ (๒๒๒)	๑๐๐.๐ (๓๓๑)
๐	๒.๓ (๓๕)	๑.๓ (๕๘)	๑๒.๓ (๕๔)
๑ - ๓ คน	๒๒.๑ (๓๙๕)	๔๓.๒ (๒๓๑)	๔๕.๘ (๓๓๓)
๔ - ๖ คน	๒๘.๓ (๔๑๘)	๕๓.๐ (๒๑๕)	๒๕.๘ (๒๓๘)
๗ คนขึ้นไป	๑๕.๒ (๒๓๓)	๓๙.๕ (๓๖)	๕๑.๓ (๓๖)
รวม	๒๑.๓ (๑๑๒๒)	๔๒.๓ (๒๒๐)	๕๐.๒ (๓๔๑)
ประกอบวิชาชีพ, ข้าราชการ	๑๐.๒	๒๓.๓	๒๕.๑
๐	- (๕)	๓.๓ (๑๓)	๑๒.๓ (๑๒)
๑ - ๓ คน	๔๓.๒ (๒๑)	๔๘.๓ (๒๓)	๕๘.๒ (๔๓)
๔ - ๖ คน	๔๕.๘ (๒๘)	๕๒.๕ (๔๖)	๓๑.๑ (๔๕)
๗ คนขึ้นไป	๒๘.๒ (๑๘)	๑๘.๓ (๓)	๘๕.๓ (๓)
รวม	๓๘.๑ (๒๘)	๔๕.๘ (๑๓๓)	๕๓.๘ (๑๒๑)

ตารางที่ ๒ (ต่อ)

อาชีพของสามี และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน	ร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
ชาย, เสมียน, พนักงาน	๑๑.๕	๓๓.๕	๒๖.๔
๐	๑๔.๓ (๓)	- (๑๔)	๓.๓ (๑๓)
๑ - ๓ คน	๔๑.๓ (๒๔)	๔๓.๓ (๕๐)	๕๕.๘ (๘๓)
๔ - ๖ คน	๔๕.๘ (๒๔)	๕๐.๘ (๒๓)	๒๖.๒ (๓๔)
๗ คนขึ้นไป	๓๑.๘ (๒๖)	๕๓.๖ (๒๘)	๕๐.๐ (๒๐)
รวม	๓๓.๓ (๓๓)	๔๔.๒ (๑๕๕)	๕๑.๖ (๑๕๐)
ช่างฝีมือ, บริการ	๑๐.๒	๒๙.๘	๓๑.๒
๐	๓ (๔)	- (๑๕)	๑๘.๘ (๑๖)
๑ - ๓ คน	๔๔.๔ (๒๓)	๔๖.๑ (๓๖)	๔๐.๕ (๑๓๑)
๔ - ๖ คน	๔๕.๐ (๒๐)	๕๕.๖ (๓๒)	๒๑.๒ (๘๐)
๗ คนขึ้นไป	๓๓.๓ (๕)	๓๖.๐ (๒๐)	๓๓.๕ (๒๕)
รวม	๔๑.๓ (๖๐)	๔๑.๓ (๘๓)	๔๕.๓ (๒๕๖)

ตารางที่ ๒ (ต่อ)

อาชีพของสามี และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน	รายละเอียดของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
เกษตรกร	๒๒.๓	๕.๒	๒.๗
๐	- (๕๖)	- (๗)	- (๑)
๑ - ๓ คน	๒๒.๒ (๒๙๗)	๑๒.๕ (๘)	๓ (๑๔)
๔ - ๖ คน	๒๐.๔ (๓๑๘)	๖๓.๖ (๑๑)	๒๖.๗ (๖)
๗ คนขึ้นไป	๑๑.๕ (๑๗๖)	๓๓.๓ (๕)	๒๖.๗ (๖)
รวม	๑๓.๕ (๘๔๗)	๓๑.๔ (๓๕)	๕๘.๘ (๑๓)
กรรมกร, รับจ้าง และอื่น ๆ	๕.๔	๕.๒	๑๔.๖
๐	- (๓)	- (๕)	๑๖.๗ (๑๒)
๑ - ๓ คน	๑๕.๒ (๒๒)	๔๐.๐ (๓๐)	๔๐.๓ (๒๒)
๔ - ๖ คน	๑๘.๒ (๓๓)	๓๒.๘ (๑๕)	๒๕.๕ (๒๕)
๗ คนขึ้นไป	๑๒.๕ (๑๖)	๔๑.๗ (๑๒)	๕๗.๑ (๑๔)
รวม	๑๖.๗ (๗๘)	๓๒.๔ (๒๖)	๕๖.๒ (๑๑๗)

หมายเหตุ ก หมายถึงจำนวนที่ต่ำกว่า ๕

ปัจจัยทางสังคม : ระดับการศึกษาของภรรยา และการทำงานนอกบ้านของสตรีภายหลังการสมรสที่มีผลต่อการปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว

๑. ระดับการศึกษาของภรรยา

ปัจจัยทางสังคมนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวของคู่สมรส ทั้งนี้เพราะว่าผู้ที่มีการศึกษาคือยอมสามารถเรียนรู้และยอมรับปฏิบัติสิ่งที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่อันนำมาซึ่งประโยชน์และคุณค่าสำหรับการดำรงชีวิตในครอบครัว เพื่อให้มีจำนวนบุตรตามที่ปรารถนาอย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่ง Hauser ได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมกรปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวนี้อาจจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญ กล่าวคือสตรีที่มีการศึกษาสูงมักจะมีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่าสตรีที่มีการศึกษาค่ำ และยอมรับปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวได้ง่ายกว่า^๑

ในการศึกษาอิทธิพลของระดับการศึกษาของภรรยาที่มีต่อการปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว จากตารางที่ ๓ พบว่า ในทุกระดับการศึกษาของภรรยา อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวสูงที่สุดในเขตกรุงเทพมหานคร และรองลงมาคือเขตเมืองอื่น ๆ และชนบทตามลำดับ และเมื่อพิจารณากันในรายละเอียดพบว่า ในกลุ่มคู่สมรสที่ไม่มีการศึกษา และมีการศึกษาระดับประถมปีที่ ๑ - ๔ ไม่มีความแตกต่างกันมากนักในอัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว คือทั้ง ๒ กลุ่มการศึกษา อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวในทั้ง ๓ เขตสูงในกลุ่มของคู่สมรสที่มีบุตร ๔ - ๖ คน สำหรับกลุ่มที่มีการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ - ม.ศ. ๓ ก็เช่นเดียวกันคือ มีอัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวสูงในกลุ่มที่มีบุตร ๔ - ๖ คน คือคิดเป็น

^๑ John E. Laing, Further Sociological Contributions to Family Planning Research, ed. Donald J. Bogue, pp. 312-315.

ร้อยละ ๖๒.๕ ในเขตชนบท ๗๗.๘ ในเขตเมือง และ ๗๕.๐ ในเขตกรุงเทพมหานคร แต่มีข้อที่น่าสังเกตร่วมกันคือ ในกลุ่มที่มีการศึกษารัชั้น ม.ศ. ๔ ขึ้นไป กลับปรากฏว่าในกลุ่มผู้ที่มีบุตร ๑ - ๓ คน เป็นกลุ่มของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวสูง นั่นคือ ร้อยละ ๗๗.๕ ในเขตชนบท ๕๕.๕ ในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๕๘.๒ ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่เป็นเช่นนี้อาจจะอธิบายได้ว่า ในกลุ่มผู้ที่มีการศึกษาน้อยกว่าที่จะเล็งเห็นปัญหาที่มีบุตรมากเสียแล้ว และเมื่อไม่ยอมมีบุตรอีกจึงนิยมปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว ในขณะที่กลุ่มผู้มีการศึกษาสูง มีความรู้ที่รู้จักวิธีการคุมกำเนิด และต้องการมีลูกน้อยคน กลุ่มผู้มีการศึกษาสูงจึงรับปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว เพื่อให้มีบุตรในจำนวนที่ต้องการ และอยู่ในวิสัยที่จะเลี้ยงดูได้

จากผลการศึกษาศรีที่ปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวในประเทศเกาหลีพบว่า สตรีที่กำลังปฏิบัติวิธีคุมกำเนิดแบบยารับประทานอยู่ในกลุ่มที่มีการศึกษาขั้นต้นมากที่สุดร้อยละ ๖๒.๒ ซึ่งสูงกว่ากลุ่มผู้มีการศึกษาระดับปานกลางหรือสูง^๑ เช่นเดียวกับสตรีที่ยอมรับการใส่ห่วงอนามัยส่วนมากได้รับการศึกษาขั้นต้นเมื่ออัตราส่วนร้อยละ ๗๒^๒ และจากการศึกษาศรีอินเดียที่ปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว ได้รับการศึกษาขั้นต้นมากที่สุดร้อยละ ๖๕.๕ โดยเฉพาะผู้ที่ทำหมันได้รับการศึกษาระดับพื้นฐานมีสูงสุดอัตราส่วนร้อยละ ๘๑.๑^๓

^๑E-Hyock Kwon, et al "A Study in Acceptability and Effectiveness of Oral Pills with Women Resident in an Urban Area," in Population and Family Planning in The Republic of Korea, Vol. 1 (Korea : The Ministry of Health and Social Affairs, 1970), p. 139.

^๒Ibid., "A Study in the Acceptability and Effectiveness of Intra-Uterine Contraception in Relation to Socio-Medical Variable," p. 121.

^๓Kumudini Dandekar and Vaijayanti Bhate, Prospects of Population Control : Evaluation of Contraception Activity (1951-1964), pp. 41-57.

ตารางที่ ๓ อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน และระดับการศึกษาของภรรยา

ระดับการศึกษาของภรรยา และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ ในปัจจุบัน	ร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
รวมทุกระดับการศึกษา ของภรรยา	๑๐๐.๐ (๒๖๙)	๑๐๐.๐ (๒๘๐)	๑๐๐.๐ (๔๑๘)
๐	๑.๖ (๑๒๓)	๒.๘ (๗๒)	๑๒.๒ (๓๔)
๑ - ๓ คน	๒๔.๔ (๕๐๑)	๔๐.๑ (๓๑๙)	๔๖.๐ (๔๒๗)
๔ - ๖ คน	๒๔.๔ (๔๓๙)	๕๖.๙ (๒๒๓)	๖๔.๗ (๒๔๑)
๗ คนขึ้นไป	๑๕.๙ (๒๓๙)	๓๘.๕ (๗๘)	๔๓.๕ (๘๐)
รวม	๒๐.๗ (๑๓๐๖)	๔๐.๒ (๖๙๖)	๔๘.๕ (๘๖๖)
ไม่มีการศึกษา	๕.๙	๗.๙	๑๒.๐
๐	- (๑๔)	- (๖)	- (๖)
๑ - ๓ คน	๙.๕ (๖๓)	๑๕.๘ (๑๙)	๓๖.๑ (๓๖)
๔ - ๖ คน	๗.๔ (๙๔)	๓๕.๓ (๓๔)	๕๖.๐ (๕๐)
๗ คนขึ้นไป	๔.๖ (๖๕)	๒๖.๖ (๓๑)	๔๐.๗ (๒๗)
รวม	๖.๘ (๒๓๖)	๒๔.๔ (๙๐)	๕๖.๐ (๑๑๙)

ตารางที่ ๓ (ต่อ)

ระดับการศึกษาของกรรมา และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน	ร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
ประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๔	๘๘.๑	๖๓.๖	๕๐.๐
๐	๒.๐ (๕๕)	๒.๓ (๔๓)	๑๒.๘ (๓๕)
๑ - ๓ คน	๒๕.๕ (๔๑๗)	๓๖.๖ (๑๕๑)	๓๘.๗ (๒๔๓)
๔ - ๖ คน	๒๘.๐ (๓๓๖)	๕๓.๑ (๑๖๐)	๖๕.๒ (๑๓๗)
๗ คนขึ้นไป	๑๕.๕ (๑๖๕)	๔๘.๘ (๕๓)	๕๖.๘ (๕๗)
รวม	๒๓.๖ (๑๐๒๑)	๔๐.๕ (๕๓๗)	๕๕.๕ (๕๖๖)
ประถมศึกษาปีที่ ๕ - มัธยม ศึกษาปีที่ ๓	๕.๕	๒๑.๔	๒๖.๐
๐	- (๕)	๗.๑ (๑๔)	๑๑.๘ (๑๗)
๑ - ๓ คน	๓๘.๕ (๑๓)	๕๘.๐ (๗๕)	๕๗.๐ (๑๒๑)
๔ - ๖ คน	๖๖.๕ (๘)	๗๗.๘ (๒๗)	๗๕.๐ (๔๔)
๗ คนขึ้นไป	๕๐.๐ (๕)	๑ (๔)	๘๓.๓ (๖)
รวม	๓๕.๓ (๓๕)	๕๐.๐ (๑๒๐)	๕๘.๐ (๑๘๘)

ตารางที่ ๓ (ต่อ)

ระดับการศึกษาของภรรยา และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ ในปัจจุบัน	ร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
มัธยมศึกษาปีที่ ๔ ขึ้นไป	๑.๕	๓.๕	๑๒.๐
๐	— (๑)	— (๕)	๑๖.๓ (๑๒)
๑ - ๓ คน	๓๓.๕ (๘)	๕๕.๕ (๓๔)	๕๘.๒ (๒๓)
๔ - ๖ คน	๖ (๑)	๓๓.๓ (๖)	๕๐.๐ (๑๐)
๗ คนขึ้นไป	—	—	—
รวม	๕๐.๐ (๑๐)	๕๒.๕ (๔๕)	๕๖.๒ (๔๕)

หมายเหตุ ก หมายถึงจำนวนที่ต่ำกว่า ๕

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒. การทำงานนอกบ้านของสตรีภายหลังการสมรส

ในสังคมไทยการทำงานนอกบ้านของสตรีถือว่าเป็นจุดสำคัญของแนวความคิดใหม่ ที่แสดงถึงความก้าวหน้าทันสมัย^๑ ส่วนมากสตรีที่อยู่ในเมืองมีความทันสมัยกว่าสตรีที่อยู่ในชนบท โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับกิจกรรมรับปฏิบัติการวางแผนครอบครัว เพื่อควบคุมจำนวนบุตร หรือเว้นระยะการมีบุตรให้เหมาะสมกับความต้องการของคู่สมรส ภัยเหตุนี้ในการศึกษา คู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวจึงพิจารณาตามลักษณะการทำงานนอกบ้านของสตรีภายหลังการสมรส จากตารางที่ ๔ เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมพบว่า อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวสูงที่สุดในเขตกรุงเทพมหานคร รองลงมาคือเขตเมืองอื่นๆ และชนบท ตามลำดับ และคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวส่วนใหญ่ในทุกเขตมีบุตรที่มีชีวิต ๔ - ๖ คน คือร้อยละ ๖๔.๔ ในเขตกรุงเทพมหานคร ๕๖.๔ ในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๒๔.๔ ในเขตชนบท และเมื่อจำแนกออกไปตามการทำงานนอกบ้านของสตรี และการไม่ทำงานนอกบ้านของสตรี พบว่ามีความแตกต่างกันพอสมควรในกลุ่มผู้ที่ทำงานกับผู้ที่มิได้ทำงาน กล่าวคือในกลุ่มผู้ที่ทำงานนอกบ้านนั้น ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มที่มีบุตรที่มีชีวิตกี่คนก็ตาม พบว่าในทั้ง ๓ เขต อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวสูงกว่ากลุ่มผู้ที่ไม่ทำงาน ตัวอย่างเช่น ในกลุ่มผู้ที่ทำงานนอกบ้าน และมีบุตรที่มีชีวิต ๑ - ๓ คน อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวในเขตกรุงเทพมหานคร เมืองอื่น ๆ และชนบท เท่ากับ ๔๔.๖, ๕๖.๖ และ ๓๑.๓ ในขณะที่กลุ่มผู้ที่ไม่ทำงาน และมีบุตร ๑ - ๓ คน อัตราส่วนร้อยละเท่ากับ ๕๖.๑, ๓๕.๕ และ ๒๖.๔ ตามลำดับ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะในกลุ่มผู้ที่ทำงานนอกบ้านนั้น การมีบุตรย่อมเป็นภาระและอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพ สภาพสังคมที่

^๑วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ และผู้ร่วมงานอื่น ๆ, ประชากรของประเทศไทย : เปรียบเทียบระหว่างชนบทและเมือง, (กรุงเทพฯ : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔) หน้า ๓๓ - ๓๔.

เปลี่ยนแปลงไปอาจทำให้แต่ละคนไม่มีเวลา และการที่จะหาคนมาช่วยดูแลก็คงลำบาก เพราะฉะนั้นกลุ่มผู้ที่ทำงานนอกบ้านจึงนิยมปฏิบัติการวางแผนครอบครัวมากกว่ากลุ่มที่ไม่ทำงาน และเมื่อพิจารณาในทั้ง ๒ กลุ่ม ถึงจำนวนบุตรที่มีชีวิต พบว่าในทั้ง ๒ กลุ่ม อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวสูงในกลุ่มผู้ที่มีบุตร ๔ - ๖ คนในทั้ง ๓ เขต ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเห็นว่าจำนวนบุตรที่มีอยู่มากเพียงพอแล้ว จึงนิยมปฏิบัติการวางแผนครอบครัวเพื่อมิให้มีบุตรอีก

ปัจจัยทางประชากร : อายุปัจจุบันของภรรยา ที่มีผลต่อการปฏิบัติการวางแผนครอบครัว

อายุปัจจุบันของภรรยา

ปัจจัยทางประชากรน่าจะมีส่วนสัมพันธ์กับอัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวด้วย เพราะอายุปัจจุบันของภรรยาเป็นปัจจัยทางประชากรที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง ที่อาจเป็นตัวกำหนดในการปฏิบัติการวางแผนครอบครัว จากการศึกษาวิจัยการปฏิบัติการวางแผนครอบครัวของคู่สมรสชาวไต้หวันพบว่า คู่สมรสที่ภรรยาอยู่ในกลุ่มอายุ ๒๕ - ๒๙ ปี มีการปฏิบัติการวางแผนครอบครัวร้อยละ ๒๒ ในกลุ่มอายุ ๓๐ - ๓๔ ปี ร้อยละ ๒๐ และมีเพียงร้อยละ ๑๓ เท่านั้นในกลุ่มอายุ ๓๕ - ๓๙ ปี^๑ ซึ่งทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าอายุของภรรยาที่อยู่ในกลุ่มอายุดังกล่าวนี้เป็นอายุที่อยู่ระหว่างช่วงกลางของวัยเจริญพันธุ์ ประกอบกับสตรีวัยนี้อาจจะมีบุตรจำนวนมาก และไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มขึ้นอีก

สำหรับการศึกษาคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวในครั้งนี้ เมื่อนำเอาอายุปัจจุบันของภรรยาเข้ามาร่วมพิจารณาด้วย (จากตารางที่ ๕) พบว่าอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวในคู่สมรสที่มีอายุน้อยจะต่ำ และสูงในคู่สมรสที่อายุมากขึ้น คือในช่วงอายุ ๒๕ - ๔๔ ปี และจะลดลงในคู่สมรสที่มีอายุตั้งแต่ ๔๕ ปีขึ้นไป คือคู่สมรสที่มีอายุระหว่าง ๑๕ - ๒๔ ปี มีผู้ที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวร้อยละ ๑๕.๔ ในเขตชนบท

^๑ Ronald Freedman and John Y. Takeshita, Family Planning in Taiwan, p. 154.

ตารางที่ ๔ อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน และการทำงานนอกรบ้านของสตรี ภายหลังจากการสมรส

การทำงานนอกรบ้านของสตรี และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน	ร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว					
	เขตชนบท		เขตเมืองอื่น ๆ		เขตกรุงเทพมหานคร	
รวมทุกกลุ่มของสตรีที่ทำงานนอกรบ้านและไม่ทำ	๑๐๐.๐	(๒๖๙)	๑๐๐.๐	(๒๘๑)	๑๐๐.๐	(๔๓๐)
๐	๑.๖	(๑๒๓)	๒.๗	(๗๓)	๑๑.๘	(๓๖)
๑ - ๓ คน	๒๔.๔	(๕๐๐)	๔๐.๑	(๓๑๙)	๔๖.๖	(๔๓๔)
๔ - ๖ คน	๒๔.๔	(๔๓๙)	๕๒.๘	(๒๖๙)	๖๔.๔	(๒๕๐)
๗ คนขึ้นไป	๑๖.๐	(๒๓๘)	๓๘.๐	(๓๙)	๔๓.๑	(๘๓)
รวม	๒๐.๗	(๑๓๐๐)	๔๐.๑	(๓๐๐)	๔๘.๕	(๘๘๓)
ทำงาน	๒๕.๓		๓๒.๖		๕๘.๑	
๐	๔.๕	(๒๖)	๒.๑	(๔๘)	๑๘.๖	(๔๔)
๑ - ๓ คน	๓๑.๓	(๑๑๖)	๔๖.๖	(๒๐๙)	๔๙.๖	(๒๖๐)
๔ - ๖ คน	๒๓.๕	(๙๑)	๕๖.๙	(๑๖๐)	๓๐.๓	(๑๒๘)
๗ คนขึ้นไป	๒๖.๖	(๓๑)	๔๐.๗	(๕๔)	๔๘.๙	(๓๓)
รวม	๒๖.๖	(๒๕๖)	๔๓.๑	(๔๓๑)	๕๒.๖	(๓๓๙)

ตารางที่ ๔ (ต่อ)

การทำงานนอกบ้านของสตรี และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน	ร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
ไม่ทำงาน	๓๔.๓	๒๓.๘	๔๑.๕
๐	๑.๐ (๑๐๑)	๔.๐ (๒๕)	๓.๑ (๓๒)
๑ - ๓ คน	๒๒.๔ (๓๘๘)	๓๕.๕ (๑๑๐)	๕๒.๑ (๒๑๔)
๔ - ๖ คน	๒๓.๖ (๓๘๘)	๔๓.๕ (๖๙)	๕๘.๒ (๑๒๒)
๗ คนขึ้นไป	๑๕.๐ (๒๐๓)	๓๒.๐ (๖๕)	๔๕.๐ (๕๐)
รวม	๑๕.๓ (๑๐๔๘)	๓๔.๑ (๒๒๙)	๔๔.๑ (๕๐๘)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ร้อยละ ๒๐.๕ ในเขตเมืองอื่น ๆ และร้อยละ ๓๖.๑ ในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มคนที่
ที่มีอายุระหว่าง ๒๕ - ๓๔ ปี มีผู้ที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวร้อยละ ๒๖.๖ ใน
เขตชนบท ร้อยละ ๔๗.๑ ในเขตเมืองอื่น ๆ และร้อยละ ๕๗.๓ ในเขตกรุงเทพมหานคร
และกลุ่มคนที่ที่มีอายุระหว่าง ๓๕ - ๔๔ ปี มีร้อยละ ๒๓.๔ ร้อยละ ๔๗.๐ และ
ร้อยละ ๕๕.๗ ในแต่ละเขตดังกล่าวตามลำดับ ส่วนกลุ่มคนที่ที่มีอายุตั้งแต่ ๔๕ ปี ขึ้นไป
มีผู้ที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวเพียงร้อยละ ๔.๕ ในเขตชนบท ร้อยละ ๒๑.๐
ในเขตเมืองอื่น ๆ และร้อยละ ๓๗.๔ ในเขตกรุงเทพมหานคร และเมื่อพิจารณาตาม
จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในแต่ละกลุ่มอายุแล้ว ก็พบในทำนองเดียวกันดังกล่าวข้างต้นจาก
ตารางที่ ๑ คือกลุ่มคนที่ที่มีบุตร ๔ - ๖ คน เป็นผู้ที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว
มากที่สุด เช่นในกลุ่มอายุ ๒๕ - ๓๔ ปี กลุ่มคนที่ที่มีบุตร ๔ - ๖ คน เป็นผู้ที่กำลังปฏิบัติ
กรวางแผนครอบครัวถึงร้อยละ ๒๗.๔ ในเขตชนบท ร้อยละ ๖๐.๓ ในเขตเมืองอื่นๆ
และร้อยละ ๖๑.๔ ในเขตกรุงเทพมหานคร การที่เป็นเช่นนี้อาจจะเกี่ยวเนื่องกับเหตุผล
ในการยอมรับกรวางแผนครอบครัวและการนำมาปฏิบัติ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะยอมรับและ
นำมาปฏิบัติก็ต่อเมื่อเขามีบุตรเพียงพอแก่ความต้องการแล้ว เพื่อที่จะป้องกันมิให้มีบุตร
อีก หรือหยุดการมีบุตรอีกต่อไป

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๕ อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว จำแนก
ตามจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน และอายุปัจจุบันของภรรยา

อายุปัจจุบันของภรรยา และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ ในปัจจุบัน	ร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว					
	เขตชนบท		เขตเมืองอื่น ๆ		เขตกรุงเทพมหานคร	
รวมทุกกลุ่มอายุปัจจุบันของ ภรรยา	๑๐๐.๐	(๒๖๖)	๑๐๐.๐	(๒๔๐)	๑๐๐.๐	(๔๓๑)
๐	๑.๖	(๑๖๖)	๒.๓	(๓๓)	๑๑.๘	(๓๖)
๑ - ๓ คน	๒๔.๓	(๔๙๓)	๔๐.๓	(๓๑๘)	๔๖.๒	(๔๓๔)
๔ - ๖ คน	๓๔.๒	(๔๓๘)	๕๒.๖	(๒๖๘)	๖๔.๕	(๒๕๑)
๗ คนขึ้นไป	๑๕.๘	(๒๓๘)	๓๘.๐	(๓๘)	๓๓.๑	(๘๓)
รวม	๒๐.๖	(๑๖๙๓)	๔๐.๘	(๖๘๘)	๔๘.๕	(๘๘๘)
อายุ ๑๕ - ๒๔ ปี	๑๕.๐		๘.๘		๑๑.๖	
๐	๑.๓	(๓๘)	-	(๓๓)	๘.๘	(๓๘)
๑ - ๓ คน	๒๐.๖	(๑๓๐)	๒๘.๘	(๘๘)	๓๘.๕	(๑๑๓)
๔ - ๖ คน	๘๐.๐	(๕)	-	(๑)	๕๐.๐	(๕)
๗ คนขึ้นไป	-		-		-	
รวม	๑๕.๘	(๒๕๓)	๒๐.๕	(๑๖๖)	๓๖.๑	(๑๕๖)

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

อายุปัจจุบันของภรรยา และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน	ร้อยละของ คู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
อายุ ๒๕ - ๓๔ ปี	๔๑.๓	๔๓.๙	๔๑.๘
๐	- (๒๒)	๘.๓ (๒๓)	๑๐.๓ (๒๙)
๑ - ๓ คน	๒๙.๔ (๒๐๔)	๔๕.๑ (๑๕๓)	๕๔.๖ (๒๒๙)
๔ - ๖ คน	๒๓.๔ (๑๓๙)	๒๐.๓ (๓๘)	๒๑.๔ (๘๓)
๗ คนขึ้นไป	๑๕.๔ (๑๓)	๓๑.๔ (๓)	๑ (๓)
รวม	๒๖.๖ (๔๑๘)	๔๓.๑ (๒๖๑)	๕๒.๓ (๓๔๔)
อายุ ๓๕ - ๔๔ ปี	๔๐.๖	๔๖.๕	๓๙.๔
๐	๓.๑ (๑๔)	- (๙)	๒๕.๐ (๘)
๑ - ๓ คน	๒๓.๖ (๙๖)	๔๓.๘ (๓๓)	๔๑.๙ (๑๐๕)
๔ - ๖ คน	๒๔.๐ (๒๐๐)	๕๔.๕ (๑๖๓)	๒๓.๔ (๑๓๘)
๗ คนขึ้นไป	๒๑.๓ (๑๕๒)	๔๑.๓ (๔๘)	๕๓.๔ (๕๔)
รวม	๒๓.๔ (๔๕๘)	๔๓.๐ (๒๕๓)	๕๕.๓ (๓๐๕)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

อายุปัจจุบันของภรรยา และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน	ร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว					
	เขตชนบท		เขตเมืองอื่น ๆ		เขตกรุงเทพมหานคร	
อายุ ๔๕ ปีขึ้นไป	๓.๑	๔.๓	๓.๖	๔.๓	๓.๖	๔.๓
๐	-	(๘)	-	(๘)	๒๐.๐	(๕)
๑ - ๓ คน	-	(๒๓)	๒๕.๐	(๘)	๒๑.๓	(๒๓)
๔ - ๖ คน	๕.๓	(๕๔)	๒๓.๑	(๒๖)	๖๔.๐	(๒๕)
๗ คนขึ้นไป	๔.๑	(๓๔)	๒๐.๘	(๒๔)	๓๑.๐	(๓๐)
รวม	๔.๕	(๑๖๓)	๒๑.๐	(๒๒)	๓๓.๔	(๘๓)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเลือกใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัว

ในส่วนนี้จะทำการศึกษาคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวในเขตชนบท เขตเมืองอื่น ๆ และเขตกรุงเทพมหานคร เลือกใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร เพื่อต้องการทราบเกี่ยวกับว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรที่แตกต่างกัน น่าจะมีผลต่อการเลือกใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัว ที่อาศัยอยู่ในแต่ละเขตต่างกันหรือไม่ โดยจะนำมาศึกษาเฉพาะกลุ่มคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวเท่านั้น

การศึกษาวิธีป้องกันการปฏิสนธิของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวนี้ได้แบ่งวิธีป้องกันการปฏิสนธิออกเป็น ๓ วิธีใหญ่ ๆ เพื่อสะดวกในการศึกษา ซึ่งได้แก่

๑. วิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบชั่วคราว ได้แก่ การป้องกันโดยการใช้ยาเม็ดรับประทาน ยาฉีด และการใส่ห่วงพลาสติก
๒. วิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบถาวร ได้แก่ การทำหมันหญิง และทำหมันชาย
๓. วิธีป้องกันการปฏิสนธิอื่น ๆ ได้แก่ การใช้ถุงยางอนามัย ยาเม็ดมีฟอง ยาครีมีมีฟอง หมวกยางครอบปากมดลูก การหลั่งน้ำกามภายนอก ยาสมุนไพร ยากลางบ้าน การนับระยะปลอดภัย และวิธีชาวบ้านอื่น ๆ

จากผลการศึกษากิจการปฏิบัติการวางแผนครอบครัวของกระทรวงสาธารณสุขในประเทศไทยพบว่า ระหว่างปี ๑๙๖๕ - ๑๙๗๑ ผู้ที่ยอมรับปฏิบัติการวางแผนครอบครัวใช้วิธีป้องกันแบบชั่วคราวมากกว่าแบบถาวร กล่าวคือรับประทานยาคุมกำเนิดร้อยละ ๕๓ และใส่ห่วงอนามัย ร้อยละ ๓๖ และมีเพียงร้อยละ ๑๑ เท่านั้นที่ใช้วิธีป้องกันแบบถาวร นอกจากนี้การศึกษาในเขตเมืองพบว่า คู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวเลือกใช้วิธีป้องกันแบบถาวร

^๑ Chitt Hemachudha, et al, "Thailand," Studied in Family Planning. 3 The Population Council (7 July 1972), p. 151.

ร้อยละ ๕๑.๑ และใช้วิธีป้องกันแบบชั่วคราวร้อยละ ๔๐.๖^๑ และจากการศึกษาครั้งนี้ (ตารางที่ ๖) จะเห็นได้ว่า การเลือกใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิของคู่สมรสในแต่ละเขตมีความแตกต่างกันออกไป คือคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวในเขตชนบทเลือกใช้วิธีการป้องกันแบบชั่วคราวมากที่สุดร้อยละ ๖๔.๓ และใช้วิธีป้องกันแบบถาวรรองลงมาร้อยละ ๓๒.๓ ในขณะที่คู่สมรสในเขตเมืองอื่น ๆ ร้อยละ ๕๕.๘ ใช้วิธีป้องกันแบบถาวรรองลงมาร้อยละ ๔๐.๖ ใช้วิธีป้องกันแบบชั่วคราว ส่วนคู่สมรสเขตกรุงเทพมหานคร นั้น ใช้วิธีป้องกันแบบชั่วคราว

ตารางที่ ๖ อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัว จำแนกตามวิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้

วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้	คู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
วิธีชั่วคราว	๖๔.๓ (๑๖๘)	๔๐.๒ (๑๑๓)	๔๔.๕ (๒๐๘)
วิธีถาวร	๓๒.๓ (๘๕)	๕๕.๘ (๑๕๗)	๕๖.๖ (๒๐๑)
วิธีอื่น ๆ	๓.๔ (๘)	๓.๘ (๑๑)	๔.๘ (๒๑)
รวม	๑๐๐.๐ (๒๖๓)	๑๐๐.๐ (๒๘๑)	๑๐๐.๐ (๔๓๑)

คร่าว ส่วนคู่สมรสเขตกรุงเทพมหานครนั้น ใช้วิธีป้องกันแบบชั่วคราว และวิธีป้องกันแบบถาวร ในอัตราส่วนร้อยละใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ ๔๔.๕ และ ๕๖.๖ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจจะมีผลเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากร ที่แตกต่างกันในแต่ละเขต ซึ่งจะได้ทำการศึกษาในรายละเอียดแต่ละปัจจัยต่อไป

๑. นภาพร บุรพาชนะ, "วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่คู่สมรสในเขตเมืองเลือกใช้."

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ : อาชีพของสามีที่มีผลต่อการเลือกใช้ชีวิตที่ป้องกันการปฏิสนธิ

อาชีพของสามี

เมื่อนำลักษณะอาชีพของสามีเข้ามาร่วมพิจารณาเกี่ยวกับวิธีป้องกันการปฏิสนธิของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวเลือกใช้ในแต่ละเขต จากตารางที่ ๙ ปรากฏว่า คู่สมรสส่วนใหญ่ที่สามีประกอบอาชีพค้าปลีกวิชาชีพ ข้าราชการ กับอาชีพค้าขาย เสมียน พนักงาน ทั้งในเขตชนบท เขตเมืองอื่น ๆ และกรุงเทพมหานคร ต่างก็เลือกใช้ชีวิตที่ป้องกันแบบถาวรมากกว่าแบบชั่วคราว ขณะที่คู่สมรสที่สามีประกอบอาชีพเกษตรกรรมในชนบท และเมืองอื่น ๆ เลือกใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบชั่วคราวถึงอัตราส่วนร้อยละ ๙๐.๘ และ ๙๒.๙ ตามลำดับ ซึ่งแตกต่างไปจากเขตกรุงเทพมหานครอย่างเห็นได้ชัด ที่พบว่าเพียงร้อยละ ๓๐ ของคู่สมรสที่สามีประกอบอาชีพเกษตร เท่านั้นเลือกใช้ชีวิตที่ป้องกันการปฏิสนธิแบบชั่วคราว ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากคู่สมรสในชนบทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีความต้องการแรงงานจากบุตรไว้ช่วยในไร่นา จึงเลือกใช้ชีวิตที่ป้องกันแบบชั่วคราว ซึ่งอาจจะมีบุตรได้อีกถ้าต้องการ หรืออาจเป็นเพราะว่าการให้บริการทำหมันถาวรนั้นมีเฉพาะในโรงพยาบาลต่าง ๆ เท่านั้น ถึงแม้ว่าคู่สมรสต้องการที่จะเลือกใช้ชีวิตนี้ก็อาจจะทำได้ยาก เพราะอยู่ในท้องถิ่นชนบทที่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก จึงต้องยอมรับปฏิบัติตามวิธีที่สถานอนามัยหรือสุขศาลามีบริการให้ ซึ่งส่วนใหญ่ก็มักจะให้บริการแต่เฉพาะวิธีชั่วคราวเท่านั้น เพราะว่ามีความสะดวกรวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าวิธีถาวร

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาการปฏิบัติการวางแผนครอบครัวของคู่สมรสในเขตเมือง และเขตชนบทของประเทศไทย ในระหว่างช่วงปี ๒๕๑๕ - ๒๕๑๖ ดังนั้นข้อมูลที่สามารถสนับสนุนการวิจัยนี้คือ ข้อเท็จจริงจากผลการปฏิบัติงานจากโครงการอนามัยครอบครัวซึ่งดำเนินการโดยกระทรวงสาธารณสุข ในด้านการให้บริการ ด้านการวางแผนครอบครัวในระยะเวลา ๓ ปี (๒๕๑๑ - ๒๕๑๓) ได้แก่การเปิดหน่วยบริการผ่าตัดทำหมันหญิง ใส่ห้วงอนามัย และจ่ายยาเม็ดคุมกำเนิดแก่สตรีตามโรงพยาบาลต่าง ๆ ในต่างจังหวัด และสถานอนามัยชั้นหนึ่ง ในชนบทที่มีแพทย์ประจำก็ได้เปิดบริการจ่ายยาเม็ดคุมกำเนิด และใส่ห้วงอนามัย ซึ่งเป็นวิธีชั่วคราว

คราว ในระยะนั้นได้รับรายงานว่า มีหน่วยบริการวางแผนครอบครัวเปิดให้บริการกว่า ๓๒๕ แห่ง^๑ นอกจากนี้ในปี ๒๕๑๒ ได้เริ่มโครงการศึกษาทดลองให้ผดุงครรภ์จ่ายยาเม็ดคุมกำเนิด ใน ๔ จังหวัด คือ อยุธยา นครสวรรค์ ชลบุรี และชุมพร ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๒ เพื่อประเมินค่าความปลอดภัยและผลดีของการให้ผดุงครรภ์จ่ายยาเม็ดคุมกำเนิดได้โดยไม่ต้องผ่านการตรวจจากแพทย์ ซึ่งปรากฏว่าสามารถทำได้โดยปลอดภัย ต่อมาในปี ๒๕๑๓ กระทรวงสาธารณสุข จึงอนุมัติให้ผดุงครรภ์ทั่วประเทศจ่ายยาเม็ดคุมกำเนิดได้ และเมื่อสิ้นปี ๒๕๑๓ มีหน่วยบริการยาเม็ดคุมกำเนิดแก่สตรีเพิ่มขึ้นกว่า ๓,๕๐๐ แห่ง นอกจากนี้ยังมีแหล่งให้บริการที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง คือ โรงพยาบาลแมคคอร์มิค เชียงใหม่^๒ ซึ่งได้เป็นผู้ริเริ่มงานวางแผนครอบครัวในประเทศไทย ตั้งแต่ปลายปี ๒๕๐๘ ถึงกลางปี ๒๕๑๔ ได้ให้บริการคุมกำเนิดแบบใช้ยาฉีดแหล่งใหญ่ที่สุดในปัจจุบัน โดยประสานงานกับโรงพยาบาลในจังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่าแหล่งให้บริการด้านการวางแผนครอบครัวที่ให้บริการด้วยวิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบชั่วคราวนั้นมีจำนวนแพร่หลายมากกว่าแบบถาวร

^๑ กัญจนนา กัญจนสินีทรี, "การดำเนินการวางแผนครอบครัวในประเทศไทยศึกษาเฉพาะโครงการวางแผนครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข" (วิทยานิพนธ์ชั้นมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๑๓๘.

^๒ Edwin B. McDaniel, Tieng Pardthaisong, "Return of menstruation and Fertility in Thai women after contraceptive injections," Journal of Biosocial Science 3 (1971) : 209-223.

ตารางที่ ๙ อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว
จำแนกตามวิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้ และอาชีพของสามี

อาชีพของสามี และ วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้	คู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
รวมทุกกลุ่มอาชีพของสามี			
วิธีชั่วคราว	๖๗.๐ (๑๖๑)	๓๙.๓ (๑๐๘)	๔๕.๘ (๑๓๒)
วิธีถาวร	๓๖.๒ (๘๑)	๕๖.๕ (๑๕๘)	๔๙.๐ (๑๔๘)
วิธีอื่น ๆ	๐.๘ (๒)	๓.๘ (๒๐)	๕.๒ (๒๐)
รวม	๑๐๐.๐ (๒๔๘)	๑๐๐.๐ (๒๖๒)	๑๐๐.๐ (๓๓๖)
ประกอบวิชาชีพ, ข้าราชการ			
วิธีชั่วคราว	๔๐.๐ (๑๐)	๒๙.๕ (๑๘)	๓๙.๓ (๓๓)
วิธีถาวร	๕๖.๐ (๑๔)	๖๐.๓ (๓๓)	๕๑.๑ (๔๘)
วิธีอื่น ๆ	๔.๐ (๑)	๙.๘ (๖)	๙.๖ (๙)
รวม	๑๐๐.๐ (๒๕)	๑๐๐.๐ (๖๑)	๑๐๐.๐ (๙๐)
ค้าขาย, เสมียน, พนักงาน			
วิธีชั่วคราว	๔๘.๓ (๑๔)	๓๖.๘ (๓๒)	๓๖.๓ (๓๒)
วิธีถาวร	๕๑.๓ (๑๕)	๖๑.๘ (๕๘)	๕๘.๒ (๕๓)
วิธีอื่น ๆ	-	๒.๒ (๒)	๕.๑ (๕)
รวม	๑๐๐.๐ (๒๙)	๑๐๐.๐ (๘๘)	๑๐๐.๐ (๙๐)

ตารางที่ ๗ (ต่อ)

อาชีพของสามี และ วิธีป้องกันการปัสสาวะที่เลือกใช้	คู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว		
	เขกชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
ช่างฝีมือ, บริการ			
วิธีชั่วคราว	๖๘.๐ (๑๓)	๔๓.๕ (๓๓)	๕๓.๔ (๖๔)
วิธีถาวร	๓๖.๐ (๘)	๕๖.๕ (๔๑)	๕๓.๓ (๕๒)
วิธีอื่น ๆ	—	—	๓.๓ (๔)
รวม	๑๐๔.๐ (๒๕)	๑๐๐.๐ (๗๔)	๑๐๐.๐ (๑๒๐)
เกษตรกร			
วิธีชั่วคราว	๓๐.๔ (๑๐๓)	๓๖.๓ (๘)	๓๐.๐ (๓)
วิธีถาวร	๖๘.๔ (๔๔)	๖๓.๓ (๓)	๓๐.๐ (๓)
วิธีอื่น ๆ	๐.๓ (๑)	—	—
รวม	๑๐๐.๐ (๑๕๒)	๑๐๐.๐ (๑๑)	๑๐๐.๐ (๑๐)
กรรมกร, รับจ้าง และอื่น ๆ			
วิธีชั่วคราว	๑๐๐.๐ (๑๓)	๓๓.๖ (๘)	๕๔.๓ (๓๖)
วิธีถาวร	—	๕๔.๖ (๑๓)	๓๓.๐ (๒๐)
วิธีอื่น ๆ	—	๘.๖ (๒)	๓.๓ (๒)
รวม	๑๐๐.๐ (๑๓)	๑๐๐.๐ (๒๓)	๑๐๐.๐ (๕๘)

ปัจจัยทางสังคม : ระดับการศึกษาของภรรยา และการทำงานนอกบ้านของสตรีภายหลังการสมรสที่มีผลต่อการเลือกใช้ชีวิตป้องกันการปฏิสนธิ

๑. ระดับการศึกษาของภรรยา

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาของภรรยากับการเลือกใช้ชีวิตป้องกันการปฏิสนธิของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวที่อาศัยอยู่ในเขตต่าง ๆ จากตารางที่ ๔ พบว่า คู่สมรสเขตชนบทที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวในทุกระดับการศึกษาของภรรยา มีอัตราส่วนร้อยละ ๒๗.๓ ที่เลือกใช้ชีวิตป้องกันแบบชั่วคราว ในขณะที่คู่สมรสเขตเมืองอื่น ๆ เลือกใช้ชีวิตป้องกันแบบถาวรมีร้อยละ ๕๕.๗ และสำหรับคู่สมรสเขตกรุงเทพมหานครมีการเลือกใช้ชีวิตป้องกันการปฏิสนธิทั้งวิธีป้องกันแบบชั่วคราวและถาวรคล้ายคลึงกันคืออัตราส่วนร้อยละ ๔๘.๓ และ ๔๖.๓ ตามลำดับ และเมื่อแยกพิจารณาแต่ละกลุ่มการศึกษาของภรรยาปรากฏว่า คู่สมรสในเขตชนบทที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวเลือกใช้ชีวิตป้องกันการปฏิสนธิไม่แตกต่างกันระหว่างคู่สมรสที่ภรรยาไม่ได้รับการศึกษาเลย และได้รับการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๔ คือมีอัตราส่วนร้อยละ ๒๘.๗ ที่เลือกใช้ชีวิตป้องกันแบบชั่วคราวเท่ากัน และกลุ่มคู่สมรสที่ภรรยามีการศึกษาคั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ - มัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีร้อยละ ๕๓.๘ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเลือกใช้ชีวิตป้องกันแบบชั่วคราวจะลดค่าลงเมื่อระดับการศึกษาของภรรยาสูงขึ้น ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าผู้ที่มีการศึกษาสูง เข้าใจถึงปัญหาของการมีบุตรมาก ดังนั้นเมื่อมีบุตร ๒ - ๓ คนแล้ว ก็ไม่ต้องการมีอีกจึงใช้ชีวิตป้องกันแบบถาวรไปเลย เพื่อยุติการมีบุตรหรืออาจจะเป็นเพราะว่าสตรีในชนบทที่มีการศึกษาน้อยได้รับการศึกษาระหว่างชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๔ ตามภาคบังคับ แล้วออกมาอยู่บ้านเป็นส่วนใหญ่และไม่มีโอกาสได้เรียนต่อ เพราะต้องเลิกเรียนมาช่วยบิดามารคทำงาน ฯลฯ ทำให้สตรีเหล่านี้มีความรู้ น้อย มักจะลืมอ่านและเขียนหนังสือเสียหมดแล้ว แต่ได้อาศัยการโฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ ที่เข้าใจง่าย จึงเลือกใช้ชีวิตป้องกันการปฏิสนธิแบบชั่วคราวมากกว่าวิธีถาวร เพราะคู่สมรสสามารถตัดสินใจใช้ไปก่อน ประกอบกับยังกลัวว่าการผ่าตัดทำหมันเป็นอันตรายต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจตนเอง เช่นทำให้ไม่สามารถทำงานหนักได้ เป็นต้น

ส่วนในเขตเมืองอื่น ๆ และกรุงเทพมหานคร การเลือกใช้วิธีป้องกันแบบถาวร จะลดต่ำลงตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น เช่น เกี่ยวกับการเลือกใช้วิธีชั่วคราวในชนบท คือคู่สมรสที่ภรรยาไม่ได้รับการศึกษาในเขตเมืองอื่น ๆ และเขตกรุงเทพฯ มีการใช้วิธีป้องกันแบบถาวรร้อยละ ๗๒.๗ และ ๕๔.๐ ตามลำดับ และลดลงเหลืออัตราส่วนร้อยละ ๔๑.๐ และ ๒๒.๐ ในกลุ่มที่ภรรยาไม่มีการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ ๔ ขึ้นไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคู่สมรสที่ไม่มีการศึกษามักจะมีบุตรจำนวนมาก หากแต่อาศัยอยู่ในเขตเมืองซึ่งมีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างจากชนบท ประกอบกับการได้รับข่าวสารความรู้ และบริการทางด้านการวางแผนครอบครัว ทำให้สามารถเข้าใจถึงปัญหาการมีบุตรมาก จึงเลือกใช้วิธีป้องกันแบบถาวร เพื่อยุติการมีบุตรหรืออาจจะเนื่องด้วยเหตุผลว่า สตรีที่มีการศึกษาสูงขึ้นในเขตเมืองมักจะประกอบอาชีพนอกบ้านเป็นส่วนใหญ่ อาจจะทำการสมรสช้ากว่าสตรีที่มีการศึกษาต่ำกว่า รวมทั้งต้องการมีบุตรน้อย เพื่อความสะดวกในการเลี้ยงดู เอาใจใส่ และให้การศึกษาได้อย่างเต็มที่ โดยการเว้นระยะการมีบุตรให้ห่างพอสมควร จึงมีการเลือกใช้วิธีชั่วคราวสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๔ อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัว
จำแนกตามวิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้ และระดับการศึกษา
ของภรรยา

ระดับการศึกษาของภรรยาและ วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้	ร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
รวมทุกระดับการศึกษาของภรรยา			
วิธีชั่วคราว	๒๗.๓ (๑๗๙)	๔๐.๖ (๑๑๕)	๔๘.๗ (๒๐๖)
วิธีถาวร	๓๒.๐ (๘๕)	๕๕.๗ (๑๕๘)	๔๖.๓ (๑๙๖)
วิธีอื่น ๆ	๐.๗ (๒)	๓.๗ (๑๑)	๕.๐ (๒๑)
รวม	๑๐๐.๐ (๒๖๖)	๑๐๐.๐ (๒๘๔)	๑๐๐.๐ (๔๒๓)
ไม่ได้รับการศึกษา			
วิธีชั่วคราว	๒๘.๗ (๑๑)	๒๗.๓ (๖)	๔๖.๐ (๒๓)
วิธีถาวร	๓๑.๓ (๕)	๗๒.๗ (๑๖)	๕๘.๐ (๒๗)
วิธีอื่น ๆ	-	-	-
รวม	๑๐๐.๐ (๑๖)	๑๐๐.๐ (๒๒)	๑๐๐.๐ (๕๐)
ประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๔			
วิธีชั่วคราว	๒๘.๗ (๑๖๐)	๔๓.๘ (๗๙)	๔๗.๐ (๑๐๐)
วิธีถาวร	๓๐.๙ (๗๒)	๕๕.๑ (๙๙)	๕๑.๑ (๑๐๙)
วิธีอื่น ๆ	๐.๔ (๑)	๑.๑ (๒)	๑.๙ (๔)
รวม	๑๐๐.๐ (๒๓๓)	๑๐๐.๐ (๑๘๐)	๑๐๐.๐ (๒๑๓)

ตารางที่ ๘ (ต่อ)

ระดับการศึกษาของภรรยาและ วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้	ร้อยละ ของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร

ประถมศึกษาปีที่ ๕ - มัธยมศึกษา

ปีที่ ๓

วิธีชั่วคราว	๕๓.๘	(๗)	๓๖.๖	(๒๒)	๕๑.๕	(๕๗)
วิธีถาวร	๔๖.๒	(๖)	๕๖.๗	(๓๔)	๓๘.๑	(๔๒)
วิธีอื่น ๆ	—		๖.๗	(๔)	๑๐.๐	(๑๑)
รวม	๑๐๐.๐	(๑๓)	๑๐๐.๐	(๖๐)	๑๐๐.๐	(๑๑๐)

มัธยมศึกษาปีที่ ๔ ขึ้นไป

วิธีชั่วคราว	ก	(๑)	๓๖.๓	(๘)	๕๒.๐	(๒๖)
วิธีถาวร	ก	(๒)	๔๑.๐	(๕)	๒๖.๐	(๑๘)
วิธีอื่น ๆ	ก	(๑)	๒๒.๗	(๕)	๒๒.๐	(๖)
รวม	๑๐๐.๐	(๔)	๑๐๐.๐	(๒๒)	๑๐๐.๐	(๕๐)

หมายเหตุ

ก หมายถึงจำนวนที่ต่ำกว่า ๕

๒. การทำงานนอกบ้านของสตรีภายหลังการสมรส

นอกจากนี้ได้นำปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านของสตรีภายหลังการสมรสเข้ามาศึกษา เพื่อพิจารณาว่าจะมีผลต่อการเลือกใช้ชีวิตป้องกันการปฏิสนธิของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัวในเขตชนบท เขตเมืองอื่น ๆ และเขตกรุงเทพมหานคร หรือไม่อย่างไร จากตารางที่ ๕ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมากระหว่างการทำงานนอกบ้านของสตรีกับการเลือกใช้ชีวิตป้องกันการปฏิสนธิของคู่สมรสในเขตชนบท กล่าวคือสตรีที่ทำงานและไม่ทำงานนอกบ้านภายหลังการสมรสมีการเลือกใช้ชีวิตป้องกันแบบชั่วคราวร้อยละ ๖๗.๖ และ ๖๗.๖ ตามลำดับ ซึ่งมากกว่าวิธีถาวร (ร้อยละ ๓๐.๘ และ ๓๒.๗ ตามลำดับ) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสตรีในชนบทส่วนมากต้องช่วยครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา หรืออาชีพที่ทำภายในครัวเรือน เช่น ทอผ้า จักสาน เป็นต้น ซึ่งสามารถหาควบคุมไปกับการเลี้ยงดูบุตรได้ จึงยังไม่ยุติการมีบุตรอย่างแน่นอน หรืออาจจะกล่าวว่าเมื่อใช้ชีวิตทำหมันถาวรแล้วจะไม่สามารถทำงานหนักได้ ส่วนสตรีที่ไม่ทำงานจะเห็นได้ว่าเลือกใช้ชีวิตชั่วคราวสูงกว่าวิธีถาวร ซึ่งแสดงว่าการทำงานและไม่ทำงานนอกบ้านของสตรีไม่มีผลทำให้การเลือกใช้ชีวิตป้องกันแตกต่างกันไปสำหรับสตรีในเขตเมืองอื่น ๆ ที่ทำงานนอกบ้านส่วนใหญ่เลือกใช้ชีวิตถาวรร้อยละ ๕๖.๖ ซึ่งสูงกว่าอัตราส่วนของสตรีที่ไม่ทำงาน คือ ๕๓.๘ เช่นเดียวกับสตรีที่ไม่ทำงานในเขตกรุงเทพมหานครที่เลือกใช้ชีวิตป้องกันแบบถาวรร้อยละ ๔๖.๑ และเพิ่มสูงขึ้นเล็กน้อยในกลุ่มสตรีที่ทำงานคือร้อยละ ๔๗.๘ จะเห็นได้ว่าสตรีที่ทำงานนอกบ้านหลังการสมรสมักจะเลือกใช้ชีวิตถาวรเพื่อจำกัดจำนวนบุตร ทั้งนี้เพราะว่าการมีบุตรหลายคนอาจจะ เป็นภาระต่อการเลี้ยงดูของสตรีในเขตเมืองอื่น และกรุงเทพมหานคร อย่างยิ่ง ซึ่งลักษณะของงานที่แตกต่างกันระหว่างเขตเมืองและเขตชนบท ดังกล่าว โดยเฉพาะสตรีที่ทำงานนอกบ้านในเขตเมืองนั้นอาจจะไม่มีเวลาในการเอาใจใส่อบรมดูแลบุตร ถ้ามีบุตรมากก็นับว่าเป็นอุปสรรคต่อการทำงานของสตรีได้

ตารางที่ ๕ อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัว
จำแนกตามวิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้ และการทำงาน
นอกร้านของสตรีภายหลังการสมรส

การทำงานนอกร้านของสตรีและ วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้	คู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
รวมทุกกลุ่มของสตรีที่ทำงาน นอกร้านและไม่ทำ			
วิธีชั่วคราว	๒๗.๒ (๑๗๙)	๔๐.๔ (๑๕๓)	๔๗.๘ (๒๐๘)
วิธีถาวร	๓๒.๐ (๘๕)	๕๕.๘ (๒๑๓)	๔๗.๑ (๒๐๕)
วิธีอื่น ๆ	๐.๘ (๒)	๓.๘ (๑๕)	๕.๑ (๒๒)
รวม	๑๐๐.๐ (๒๖๖)	๑๐๐.๐ (๓๘๕)	๑๐๐.๐ (๔๓๕)
ทำงาน			
วิธีชั่วคราว	๒๗.๒ (๔๖)	๓๙.๕ (๘๑)	๔๗.๑ (๑๒๐)
วิธีถาวร	๓๐.๘ (๒๑)	๕๖.๖ (๑๑๖)	๔๗.๘ (๑๒๒)
วิธีอื่น ๆ	๑.๖ (๑)	๓.๙ (๘)	๕.๑ (๑๓)
รวม	๑๐๐.๐ (๖๘)	๑๐๐.๐ (๒๐๕)	๑๐๐.๐ (๒๕๕)
ไม่ทำงาน			
วิธีชั่วคราว	๒๗.๒ (๑๓๓)	๔๒.๔ (๗๖)	๔๘.๙ (๘๘)
วิธีถาวร	๓๒.๓ (๒๔)	๕๓.๘ (๙๗)	๔๖.๑ (๘๓)
วิธีอื่น ๆ	๐.๕ (๑)	๓.๘ (๗)	๕.๐ (๙)
รวม	๑๐๐.๐ (๑๕๘)	๑๐๐.๐ (๑๘๐)	๑๐๐.๐ (๑๘๐)

ปัจจัยทางประชากร : อายุปัจจุบันของภรรยา จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันที่มีผลต่อการเลือกใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิ

๑. อายุปัจจุบันของภรรยา

สำหรับการศึกษาอายุปัจจุบันของภรรยากับการเลือกใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติการวางแผนครอบครัวในเขตชนบท เมืองอื่น ๆ และกรุงเทพมหานคร จากตารางที่ ๑๐ พบว่า คู่สมรสที่ภรรยามีอายุน้อยในทั้ง ๓ เขต เลือกใช้วิธีป้องกันแบบชั่วคราวในอัตราส่วนร้อยละสูงกว่าคู่สมรสที่ภรรยามีอายุมากขึ้น กล่าวคือคู่สมรสที่ภรรยามีอายุ ๑๕ - ๒๔ ปี ในเขตชนบทใช้วิธีป้องกันแบบชั่วคราว อัตราส่วนร้อยละ ๘๕.๐ และลดลงเหลือเพียงอัตราส่วนร้อยละ ๗๐.๐ และ ๕๕.๑ ในกลุ่มคู่สมรสที่ภรรยามีอายุ ๒๕ - ๓๔ ปี และอายุ ๓๕ - ๔๔ ปี ส่วนในเขตเมืองอื่น ๆ คู่สมรสที่เลือกใช้วิธีการป้องกันแบบชั่วคราวมีอัตราส่วนร้อยละ ๘๐.๘, ๘๒.๑ และ ๓๒.๘ สำหรับกลุ่มที่ภรรยามีอายุ ๑๕ - ๒๔ ปี, ๒๕ - ๓๔ ปี และ ๓๕ - ๔๔ ปี ตามลำดับ และในเขตกรุงเทพมหานครก็ได้ผลทำนองเดียวกันนี้ โดยพบว่า จะเลือกใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบชั่วคราวของคู่สมรส จะลดต่ำลงตามอายุที่สูงขึ้น คือคู่สมรสใช้วิธีการป้องกันแบบชั่วคราวอัตราส่วนร้อยละ ๙๔.๒, ๖๒.๕ และ ๒๕.๐ ในกลุ่มอายุ ๑๕ - ๒๔ ปี, ๒๕ - ๓๔ ปี และ ๓๕ - ๔๔ ปี ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าอายุปัจจุบันของภรรยาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเลือกใช้วิธีการป้องกันการปฏิสนธิของคู่สมรสอย่างมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าคู่สมรสที่มีอายุน้อยอาจเป็นคู่สมรสที่เพิ่งแต่งงาน ยังไม่ปรารถนาที่จะมีบุตร เพราะต้องการสร้างฐานะของครอบครัวให้มั่นคงเสียก่อน หรืออาจจะเป็นเพราะว่าคู่สมรสอายุน้อยเหล่านี้เป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาการเพิ่มประชากร และการวางแผนครอบครัว มากกว่าคู่สมรสที่มีอายุมากขึ้น จึงอาจต้องการเว้นช่วงของการมีบุตรให้ห่างออกไป ดังนั้นจึงนิยมเลือกใช้วิธีการป้องกันแบบชั่วคราวมากกว่า ซึ่งการป้องกันปฏิสนธิด้วยวิธีนี้คู่สมรสสามารถมีบุตรได้อีก ขณะเดียวกันคู่สมรสที่มีอายุมากขึ้นมักเป็นผู้ที่มีบุตรมากพอแล้ว โดยเฉพาะคู่สมรสที่มีอายุ ๔๕ ปีขึ้นไป จึงเลือกใช้วิธีการป้องกันแบบถาวรกันมาก

ตารางที่ ๑๐ อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว
จำแนกตามวิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้ และอายุปัจจุบัน
ของภรรยา

อายุปัจจุบันของภรรยาและ วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้	คู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
รวมทุกกลุ่มอายุปัจจุบันของภรรยา			
วิธีชั่วคราว	๒๓.๓ (๑๘๐)	๔๐.๘ (๑๔๖)	๔๓.๘ (๒๐๖)
วิธีถาวร	๓๑.๖ (๘๔)	๕๕.๘ (๑๕๓)	๔๓.๑ (๑๘๖)
วิธีอื่น ๆ	๐.๓ (๒)	๓.๘ (๑๑)	๕.๐ (๒๒)
รวม	๑๐๐.๐ (๒๖๖)	๑๐๐.๐ (๒๘๘)	๑๐๐.๐ (๔๑๖)
อายุ ๑๕ - ๒๔ ปี			
วิธีชั่วคราว	๘๕.๐ (๓๘)	๘๐.๘ (๒๑)	๘๔.๒ (๔๖)
วิธีถาวร	๑๕.๐ (๖)	๑๓.๓ (๒)	๒.๐ (๑)
วิธีอื่น ๆ	-	๑๑.๕ (๓)	๓.๘ (๒)
รวม	๑๐๐.๐ (๔๔)	๑๐๐.๐ (๒๖)	๑๐๐.๐ (๕๑)
อายุ ๒๕ - ๓๔ ปี			
วิธีชั่วคราว	๓๐.๐ (๓๘)	๔๒.๑ (๕๓)	๒๒.๕ (๑๑๓)
วิธีถาวร	๒๘.๑ (๓๓)	๕๒.๓ (๖๓)	๓๐.๘ (๕๖)
วิธีอื่น ๆ	๐.๘ (๑)	๕.๖ (๓)	๖.๖ (๑๒)
รวม	๑๐๐.๐ (๑๑๓)	๑๐๐.๐ (๑๒๖)	๑๐๐.๐ (๑๘๑)

ตารางที่ ๑๐ (ต่อ)

อายุปัจจุบันของภรรยาและ วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้	คู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว		
	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
อายุ ๓๕ - ๔๔ ปี			
วิธีชั่วคราว	๕๔.๑ (๖๒)	๓๒.๘ (๓๙)	๒๕.๐ (๔๒)
วิธีถาวร	๔๐.๐ (๔๖)	๖๖.๔ (๗๘)	๗๑.๕ (๑๑๖)
วิธีอื่น ๆ	๐.๕ (๑)	๐.๘ (๑)	๓.๕ (๖)
รวม	๑๐๓.๐ (๑๐๕)	๑๐๐.๐ (๑๑๙)	๑๐๐.๐ (๑๗๒)
อายุ ๔๕ ปีขึ้นไป			
วิธีชั่วคราว	๖๒.๕ (๕)	๒๓.๑ (๓)	๑๕.๖ (๕)
วิธีถาวร	๓๗.๕ (๓)	๗๗.๐ (๑๐)	๗๔.๖ (๒๓)
วิธีอื่น ๆ	—	—	๖.๒ (๒)
รวม	๑๐๐.๐ (๘)	๑๐๐.๐ (๑๓)	๑๐๐.๐ (๓๒)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒. จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน

ในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน และการเลือกใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว จากตารางที่ ๑๑ ปรากฏว่าจำนวนบุตรที่มีชีวิตมีผลต่อการเลือกใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบชั่วคราว และแบบถาวร แตกต่างกันอย่างยิ่งทั้งในเขตชนบท เขตเมืองอื่น ๆ และกรุงเทพมหานคร ดังนี้คือในกลุ่มคู่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตอยู่ ๑ - ๓ คน ที่อยู่อาศัยในแต่ละเขตมีการเลือกใช้วิธีป้องกันแบบชั่วคราวมากกว่าแบบถาวร เช่นเดียวกันกล่าวคือ คู่สมรสในเขตชนบทมีอัตราส่วนร้อยละ ๖๕.๘ ส่วนในเขตเมืองอื่น ๆ และกรุงเทพมหานคร ได้แก่อ้อยละ ๔๘.๓ และ ๖๖.๓ ที่เลือกใช้วิธีป้องกันแบบชั่วคราว ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าคู่สมรสที่มีบุตรน้อยอาจจะมีความต้องการบุตรเพิ่มขึ้นอีกจึงเลือกใช้วิธีชั่วคราวมากกว่าวิธีถาวรเพราะสามารถจะมีบุตรได้อีก ในกลุ่มที่มีบุตรที่มีชีวิต ๔ - ๖ คน คู่สมรสในเขตชนบทที่มีการเลือกใช้วิธีชั่วคราวสูงกว่า คือร้อยละ ๖๕.๑ ขณะที่เขตเมืองอื่น ๆ และกรุงเทพมหานคร คู่สมรสเลือกใช้วิธีป้องกันแบบถาวรมากกว่าแบบชั่วคราว ได้แก่อ้อยละ ๗๐.๐ และ ๗๖.๖ ตามลำดับ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากคู่สมรสใน ๒ เขตนี้มีจำนวนบุตร ๔ - ๖ คน มากเพียงพอกับความต้องการแล้ว จึงหยุดการมีบุตรส่วนในเขตชนบทนั้นอาจจะยังไม่ต้องการยุติการมีบุตรจึงเลือกใช้วิธีชั่วคราวสูงที่สุด หรืออาจจะอธิบายได้ว่าเป็นเพราะการให้บริการวิธีป้องกันการปฏิสนธิสำหรับประชาชนในเขตชนบทส่วนใหญ่เน้นวิธีการป้องกันแบบชั่วคราว เช่นห่วงอนามัย ยาเม็ดคุมกำเนิด ระหว่างปี ๒๕๑๑-๒๕๑๓ อันเป็นช่วง ๓ ปี แรก ที่กระทรวงสาธารณสุขเริ่มดำเนินโครงการอนามัยครอบครัว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๑๑ อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว
จำแนกตามวิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้ และจำนวนบุตรที่มี
ชีวิตอยู่ในปัจจุบัน

จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน	คู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแผนครอบครัว		
	วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้	เขตชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ เขตกรุงเทพมหานคร
รวมทุกกลุ่มจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน			
วิธีชั่วคราว	๖๗.๓ (๑๘๐)	๔๐.๕ (๑๑๕)	๔๘.๖ (๒๐๙)
วิธีถาวร	๓๑.๙ (๘๕)	๕๕.๖ (๑๕๘)	๔๖.๓ (๒๐๕)
วิธีอื่น ๆ	๐.๘ (๒)	๓.๙ (๑๑)	๕.๐ (๒๒)
รวม	๑๐๐.๐ (๒๖๖)	๑๐๐.๐ (๒๘๔)	๑๐๐.๐ (๔๒๓)
ไม่มีบุตร			
วิธีชั่วคราว	๓ (๑)	—	๕๐.๐ (๕)
วิธีถาวร	๓ (๑)	๓ (๒)	๑๐.๐ (๑)
วิธีอื่น ๆ	—	—	๔๐.๐ (๔)
รวม	๓ (๒)	๓ (๒)	๑๐๐.๐ (๑๐)
บุตร ๑ - ๓ คน			
วิธีชั่วคราว	๖๕.๘ (๘๐)	๔๙.๓ (๖๕)	๖๖.๓ (๑๔๖)
วิธีถาวร	๓๒.๕ (๓๘)	๔๖.๔ (๕๖)	๖๖.๘ (๕๙)
วิธีอื่น ๆ	๑.๗ (๒)	๔.๓ (๑๑)	๖.๙ (๑๖)
รวม	๑๐๐.๐ (๑๒๐)	๑๐๐.๐ (๑๓๒)	๑๐๐.๐ (๒๑๗)

ตารางที่ ๑๑ (ต่อ)

จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน และ วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่เลือกใช้	คู่สมรสที่กำลังปฏิบัติกรวางแแผนครอบครัว		
	เข.ชนบท	เขตเมืองอื่น ๆ	เขตกรุงเทพมหานคร
บุตร ๔ - ๖ คน			
วิธีชั่วคราว	๖๕.๑ (๖๕)	๓๐.๐ (๓๖)	๒๖.๑ (๔๗)
วิธีถาวร	๓๑.๕ (๒๗)	๗๐.๐ (๘๔)	๗๒.๖ (๑๑๕)
วิธีอื่น ๆ	-	-	๑.๓ (๒)
รวม	๑๐๐.๐ (๑๐๖)	๑๐๐.๐ (๑๒๐)	๑๐๐.๐ (๑๕๙)
บุตร ๗ คนขึ้นไป			
วิธีชั่วคราว	๗๘.๕ (๓๗)	๕๖.๖ (๑๔)	๔๑.๐ (๑๖)
วิธีถาวร	๒๑.๑ (๘)	๕๕.๓ (๑๖)	๕๕.๐ (๒๖)
วิธีอื่น ๆ	-	-	-
รวม	๑๐๐.๐ (๓๘)	๑๐๐.๐ (๓๐)	๑๐๐.๐ (๓๘)

หมายเหตุ ก หมายถึงจำนวนที่ต่ำกว่า ๕